



Etelä-Karjalan
Allergia- ja Ympäristöinstituutti

Kesä 2019





Instituutin ensimmäinen kesätiedote yhdistyksille

Kun Kaakkois-Suomen Allergiakeskus liittyi vuonna 1988 Allergialiittoon, nimi vaihtui Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutiksi. Tutkimme ja seuraamme, tiedotamme ja koulutamme sekä osallistumme tiiviisti liiton seuranta- ja kehittämistyöhön. Kesästä 2016 alkaen toimipisteemme on sijainnut Imatran Vuoksenniskalla, edelleen lujasti Etelä-Karjalassa.

Olemme 2000-luvulla tulleet monin tavoin lähemmäksi liiton muita toimijoita. Kirjoitamme säännöllisesti järjestölehteen, verkkosivumme löytyvät liiton sivuilta (www.allergia.fi/tutkimus/) ja tutkimusteemamme palvelevat toivottavasti mahdollisimman monia allergisia arjessa. Yhdistysten tilaisuuksissakin olemme kiertäneet, puhumassa milloin ötököistä, milloin siitepölyistä, tarpeen ja toivomusten mukaan. Ottakaahan yhteyttä!

Kesäaikaan kartoitukset, seurannat ja muut projektit vievät meidät juurillemme luontoon. Toivottavasti tiedotteemme palauttaa vielä hetkeksi kesäisiin aatoksiin ja antaa voimia tulevan syksyn ja talven varalle!

- Kimmo Saarinen
Instituutin johtaja

KUVAT:
Juha Jantunen, jos nimeä
ei ole mainittu

TAITTO:
Juha Jantunen

Kuva ja kansi:

Kesän aikana tarkastettiin Etelä-Karjalan uhanalaisten kasvien esiintymiä yhteistyössä Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen ja Etelä-Karjalan luonnonsuojelupiirin kanssa. Elokuussa etsittiin Simpelejärvessä kasvavia näkinruohoja. Piirin Anna Vuori ja Instituutin Tiina Vitikainen ihmettelevät karvalehden runsautta. Uhanalaiset kasvit jäivät löytymättä.

Kansikuva Kimmo Saarinen.





Herhiläinen



Puistonurmikka



Kyrmypalokärpänen

Neuvonnassa varsinkin ötököiden nimet haussa

Instituuttiin tuli touko-elokuussa kaikkiaan 82 neuvontapyyntöä, keskimäärin yksi joka arkipäivä.

Joka toinen kysymys liittyi perhosiin tai muihin ötököihin. Yleensä haettiin vain otukselle nimeä. Varsinkin herhiläiset puhututtivat – sellaisiksi oli ennakoitu niin jättiläispuupistiäinen, ukkonuijapistiäinen kuin kyrmypalokärpänenkin. Yksi hämmästeli syysolkikärpästen ja toinen mäkärien joukkoesiintymistä, kolmas halusi tietää, miten muurahaisia voisi palauttaa saareen. Toimittajat tivasivat, tuleeko punkin syömisestä tauti (borrelioosi) ja miten ohdakeperhoset vaeltavat. Meiltä myös kysyttiin, onnistuuko itikoiden karkotus kahvinporoja poltteleamalla (tusk!).

Liki yhtä paljon oli kysymyksiä muualta luonnosta. Mitä tehdä ilmeisesti sairaalle harakalle? Kuka oli valkokauluksinen sorsa ja minne asentaa pönttöjä lepakoille? Yhdelle toimittajalle selvitettiin kurkkuyrtin myrkyllisyyttä ja toiselle etsittiin luontotalkoilijaa haastateltavaksi. Useimmin haluttiin kuitenkin apua kasvien tunnistamisessa. Tunnistaisitko sinä karvakiviyrtingin, puistonurmikan tai suopayrtin? Jos et, apua löytyy instituutista!

Allergiasta, siitepölyistä ja tutkimushankkeistamme kertyi kesän aikana vain 8 kysymystä. Tietoa haikailtiin mm. marunatuoksukin elinalueista, männyn kukinnasta ja kansallisen allergiaohjelman tuloksista. Terveysteemojen aika koittaa syksyllä ja talvella.

Kysyjien joukossa oli melko tasapuolisesti naisia (60 %) ja miehiä (40 %), mutta yhteydenotot painoutuivat vahvasti Etelä-Suomeen (95 %) ja tavalliseen väestöön (75 %). Kolme neljästä sai vastauksen heti, ja viimeisetkin parissa päivässä.

- Kimmo Saarinen

Kuvat Karri Kuitunen, Maija Miettinen, Olle Siviö



Kuvassa ei ole kysyjän epäilemä "norjalainen vuonohirviö" vaan ihan kotimainen nuijapistiäinen. Iso, mutta harmiton ötökkä, joka ei pistä eikä pure.

Loppukesällä koivuista varisee kahdenlaisia hiukkasia. Vasemmalla on lenninsiivellisiä siemeniä ja oikealla eminorkon suomuja, joiden väliin siemenet kehittyvät kesän aikana.





Pikku-
häiveperhonen

Instituutin perhosseurannat rakentavat siltaa allergiaterveyden ja luonnon monimuotoisuuden välille

Päiväperhoset ovat olleet keskeinen osa Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutin toimintaa 1990-luvun alusta. Talossa on tehty perhoskirjoja ja hoidettu perhosten elinympäristöjä, laskettu perhoslinjoja ja vastattu valtakunnallisesta seurannasta.

Miten perhoset liittyvät allergiaan? Syksyllä 2009 Tari Haahtela kirjoitti Allergy-lehteen artikkelin *Allergy is rare where butterflies flourish in a biodiverse environment – "Allergia on harvinaista siellä missä päiväperhoset kukoistavat monimuotoisessa ympäristössä"*. Niin kuin allergiset ovat muita herkempi väestönosa, päiväperhoset ovat luonnon herkempää joukkoa. Ne reagoivat heti, kun ympäristössä asiat eivät ole kunnossa.

Perhoset siis kertovat luonnon monimuotoisuudesta, joka puolestaan on avainasemassa ihmisen normaalille "luontolukutaidolle" eli immuunipuolustuksen tarkoituksenmukaiselle, ei-yliherkälle toiminnalle. Jos perhosia ei näy, allergisen on syytä olla erityisen huolissaan!

Mitä perhosille (ja allergisille) tapahtuu kun ilmasto lämpenee ja ympäristö muuttuu? Tätä olemme seuranneet Etelä-Karjalassa Joutsenon laskentalinjalla vuodesta 1991. Vajaan kolmen kilometrin mittainen reitti (alakuva) kierretään kerran viikossa toukokuun alusta syyskuun loppuun, säiden salliessa 23 kertaa kesässä. 29 vuoden aikana laskentoja on tehty lähes 650, matkassa mitattuna yli 1 800 kilometriä. Reitin varrelle on osunut noin 40 000 perhosta 66 eri lajista.



Päiväperhosten mitalla kulunut kesä oli keskinkertainen

Seurantamme osoittaa kiistatta, kuinka lämpötilat nousevat ja sen myötä myös perhosten määrät. Kuluneen kesän aikana laskennat tehtiin kuitenkin keskinkertaisissa oloissa. Myös laji- ja yksilömäärissä mitattuna kesä eteni liki keskinkertaista tahtia. Perhosia helli vain yksi helteinen laskentapäivä, kun niitä edellisenä kesänä oli peräti kahdeksan.

Päiväperhoskesää leimasi jo alkukesästä vahvasti Suomeen vaeltanut ohdakeperhonen (taustakuva), joka nousi linjan kolmanneksi runsaimmaksi lajiksi lauhamiipijän ja tesmaperhosen jälkeen. Tavallista lukuisampia olivat myös mustatäplähiipijä, hohtosinisiipi ja idänniittysilmä. Nokkosperhonenkin elpyi monen heikomman vuoden jälkeen. Niitä laskettiin 54, enemmän kuin viitenä edellisenä vuotena yhteensä!

Neitoperhonen sen sijaan oli lähes kadoksissa. Niitä nähtiin vain neljä, kun linjalta on kirjattu keskimäärin yli sata neitoperhosta vuodessa. Muita tavallista vähälukuisempia olivat angervohopeatäplä, metsänokiperhonen ja muutama vuosi sitten kansallisperhoseksi valittu paatsamasinisiipi.

- *Kimmo Saarinen*

Ohdakeperhonen

Lue lisää!

Instituutin perhoslinjasta ja muista perhosseurannoista voi lukea lisää verkkosivuilta, jotka löytyvät Allergia-, Iho- ja Astmaliiton Tutkimus-osion alta:

<https://www.allergia.fi/tutkimus/ymparisto/instituutin-hoitokohteet/paivaperhoslinja/>

<https://www.allergia.fi/tutkimus/ymparisto/perhosseuranta/>



Siitepölyallergisten asialla –

Kaakkois-Suomen siitepölyseuranta osa valtakunnallista verkostoa

Allergeenisten siitepölyhiukkasten pitoisuutta ilmassa seurataan ja pitoisuuksista tiedotetaan, jotta allergiset voivat ennakoida ja hoitaa oireitaan altistustilanteen mukaisesti. Siitepölyseurannan käynnisti vuonna 1973 Turun yliopiston aerobiologian yksikkö.

Vuosien varrella verkosto on laajentunut yhdeksään koko Suomen kattavaan mittauspisteeseen. Instituutti on vastannut Kaakkois-Suomen keruuyksiköstä vuodesta 2000 alkaen. Imatrankoskella sijaitseva keräin imee ilmaa 10 litraa minuutissa, ja ilmassa olevat hiukkaset tarttuvat laitteen tahmeaan keräysnauhaan. Nauhalta siitepölyhiukkaset tunnistetaan mikroskoopilla kahden tunnin jaksoissa.

Instituutin keräin viedään katolle yleensä helmikuussa. Kauden alussa siitepölyt ovat vielä satunnaisia kaukokulkeumia, mutta yhtenäisesti pölyä alkaa olla ilmassa maaliskuuhun taitteessa lepän paikallisen kukinnan käynnistyessä. Koivun vuoro on toukokuussa, heinien kesä-heinäkuussa ja pujon heinä-elokuussa. Säännöllinen tiedotus kahdesti viikossa päättyy elo-syyskuun vaihteessa, mutta seurantaa jatketaan vielä syyskuun lopulle varsinkin pujoallergisille oireita aiheuttavan tuoksukien siitepölyn kaukokulkeumien varalta.

Kaakossa allergiakaudella hankala alku, loppu helpompaa

Keväällä lepät kukkivat innokkaammin kuin vuosiin. Yksistään kukinnan huippupäivänä (7.4.) lepän siitepölyä havaittiin Imatran mittauspisteessä yli kaksi kertaa enemmän kuin koko edellisenä keväänä yhteensä!


Myös koivut olivat lämpimän edellisesän jäljiltä täynnä norkkoja, mikä ennakoi runsaspölyistä kukintaa. Siitepölymäärältään kausi jäi kuitenkin liki puoleen tavanomaisesta. Edellisvuoteen verrattuna oireita saattoi silti olla enemmän, koska suuren siitepölypitoisuuden päiviä kertyi toukokuun aikana kaksinkerroin.

Heinäkuusi käynnistyi tavallista voimallisemmin. Siitepölykauden huippu ajoittui jo kesäkuun puolelle, sillä heinäkuussa kukinnan torppasi kasveja koetteleva poikkeuksellinen kylmyys. Heinien siitepölyä kertyi lopulta vain kolmannes keskivertovuoden tasosta.

Allergiakauden päätti pujo, jonka viikon myöhässä alkanut kukinta eteni elokuun kuivuudessa ja koleudessa vaisusti. Kausi oli epätavallisen rikkonainen, kun siitepölyä ei useina päivinä havaittu mittauspisteessä lainkaan. Kukinnan päättyessä siitepölyä oli mitattu vain puolet tavanomaisesta.

Syyskuun alkuun mennessä Imatran keräinnauhoilta ei vielä ollut havaittu etelästä kaukokulkeutunutta tuoksukkipölyä, joka voi pidentää varsinkin pujo-allergisen oirekautta.

- Tiina Vitikainen



Harmaaleppä



Niittynurmikka



Puju

Lue lisää!

Kaakkois-Suomen siitepölytilanne ja siitepölykauden koonnit löytyvät Allergia-, Iho- ja Astmaliiton Tutkimus-osion alta:

<https://www.allergia.fi/tutkimus/allergia/siitepolytilanne/>

Tutkittua tietoa siitepölyistä löytyy instituutin julkaisemasta siitepölykirjasta:

<https://www.allergia.fi/tutkimus/allergia/siitepolykirja/>



Instituutti otti oman luontoaskeleensa jo yli kaksi vuosikymmentä sitten

Instituutti on hoitanut kahta arvokasta perinneympäristöä 1990-luvun alusta. Elokuun alussa Pellisenrannan ja Korvenkylän metsälaitumen niityt niitettiin taas.

Perinneympäristöt, kuten avoimet kedot ja niityt sekä osittain puustoiset hakamaat ja metsälaitumet ovat eliölajistoltaan maamme monimuotoisimpia luontotyyppisiä. Lajien runsaus perustuu säännölliseen hoitoon, joka pitää niityt avoimena. Niittämällä kerran vuodessa tai laiduntamalla niityt eivät pensoitu ja matalat niittykasvit menestyvät.

Kosketus monimuotoiseen luontoon rikastuttaa ihmisten mikrobistoa, vahvistaa immuunitasapainoa ja suojaa sairauksilta. Perinneympäristöissä riittää luonnon tervehdyttävää voimaa, sillä niillä elää enemmän putkilokasvi-, perhos- ja pistäislajeja kuin missään muussa luontotyyppissä. Metsälaitumeltakin on kirjattu 160 kasvilajia, Pellisenrannasta yli 100 kasvilajia ja hyönteislajeja niityiltä on löydetty yhteensä noin 200.

Niittyjämme alettiin hoitaa 1990-luvun alussa lähinnä luonnonarvojen säilyttämiseksi. Silloin ei vielä puhuttu luontoaskeleesta eikä luonnon ja mikrobien merkitystä terveyteen ymmärretty niin kuin nyt. Pellisenrannassa ketorinteen kasvillisuutta uhkasi metsittyminen ja metsälaitumen niityillä umpeenkasvu vaaransi erittäin uhanalaisen keltaverkkoperhosen elinympäristön.

*Pyjamalude
Pellisenrannassa*



Työharjoittelussa kesäkuussa ollut Ruusu Miettinen pääsi harjoittelemaan perhoslaskentaa metsälaitumella.



Pellisenrannan niitty päivänkakkaran kukinta-aikaan.



Niittoa, laidunnusta ja pensaikon raivausta

Aluksi niittyjä kunnostettiin pensaikkoa raivaamalla ja laiduntajiksi hankittiin lemmiä ja lampaista. Nykyisin kasvillisuutta pidetään kurissa niittämällä. Tänä kesänä hoitotalkoot pidettiin elokuun alussa. Kasvillisuus niitettiin mininiittokoneella ja haravoitiin pois talkoovoimin luonnonsuojeluväen kanssa.

Vuosittainen luontoliikunta haravanvarressa on lisännyt niittyjen monimuotoisuutta. Tänä kesänä päiväperhosia laskettiin enemmän ja lajimäärä oli suurempi kuin kymmenen vuotta sitten viimeksi tehdyissä laskennoissa.

Myös keltaverkkoperhosella menee hyvin. Sen yksilömäärä oli suurempi kuin kertakaan aikaisemmin 25 hoitovuoden aikana.

- Juha Jantunen

Peltohiiri kiirehtii pois niittokoneen edestä Pellisenrannassa. Tumma raidasta tunnistettava hiiri on rauhoitettu Kaakkois-Suomen erikoisuus.

Keltaverkkoperhonen

Euphydryas aurinia

Erittäin uhanalainen ja rauhoitettu päiväperhonen, joka kuuluu Euroopan unionin luontodirektiivin erityisesti suojeltaviin lajeihin.

Aikaisemmin perhosta tavattiin Uudeltamaalta Pohjois-Karjalaan ulottuvalla alueella. Laji on voimakkaasti taantunut niittyjen umpeenkasvun seurauksena. Nykyisin tiedossa on enää kymmenkunta esiintymää Kymenlaaksossa ja kaksi Etelä-Karjalassa, joista toinen on Instituutin hoitokohteella Korvenkylässä.

Keltaverkkoperhonen lentää kesäkuussa. Toukat syövät purtojuurta ja talvehtivat ryhminä seitti-verkon suojassa.



Kesän retkiä, tapahtumia ja toimintaa



Keräsimme Suomen Hemiptera-työryhmälle hyönteisnäytteitä Parikkalan Koitsanlahdesta toukokuun alusta syyskuulle.

Keltavadeilla ja kuvassa näkyvällä malaise-pyydyksellä metsästettiin erityisesti luteita ja kaskaita.



Lappeenrannan kaupungin kanssa pystytettiin viiteen puistoon tauluja, joissa kerrotaan kuinka kaupunkipuut ja puistot tuovat monimuotoisen luonnon lähellemme. Kuva Hannu Tolonen.

Lappeenrannan Ruohosaari on ollut yksi Instituutin hoitokohteista. Enää hoidolle ei ole tarvetta, sillä saarella elävä uhanalainen kalliosiniisi on runsastunut muilla Lappeenrannan kalliorannoilla. Kesäkuussa perhosia käytiin laskemassa muutamana vuoden tauon jälkeen. Kuvassa Tiina Vitikainen ja Ruusu Miettinen.



Yhteispohjoismaista Luonnonkukkien päivää vietetään vuosittain juhannusta edeltävänä sunnuntaina. Instituutti on ollut kasviretkillä mukana vuodesta 2003. Viime kesänä Kimmo Saarinen vei Suomen luonnonsuojeluliiton retkeläiset Lappeenrannan Pappilanniemeen ja Juha Jantunen Imatran Tikanhuudon metsään. Kuvat Salla Huuskonen ja Raisa Ranta.



Vekara Varkaus -viikolla pidettiin Ötökkätyöpajaa yhdessä Varkauden Allergia- ja astmayhdistyksen kanssa. Kuva Seija Tammenmäki.



LUUMÄEN LUONTOPÄIVÄ TO 4.7.2019 klo 14-20



KOTKANIEMESSÄ

ITSENÄISYVDENTIE 799a, LUUMÄKI

OHJELMASSA

- klo
- 11.00 Kotkaniemen museo ja kahvila Ellen avautuvat, avoinna klo 19 saakka
- 14.00 Luontopäivä alkaa 
- * Metsälähtöjen seikkailu, Tapijon tehtävä, kesto n. 1 tunti
 - * Pihapöytä pelattavissa (klo 14-18)
 - * Hyönteishotellien nikkaroinnin 4H-yhdistyksen opastuksella (tarvikemaksu) (klo 14-18)
 - * Perheohjittely laisaveranulla
 - * Luontopöytä
 - * Sutan Mäkeläiden Kahvila Ellenissä muiden maittavien tuotteiden ohella
 - * Kymen Ihtadun paikallismakaroita myynnissä 
- 15.30 ja 16.30 Opastetut puutarhakierrokset, oppaana Veikko Nikkinen
- 16.00 ja 17.00 Opastetut luontokävelyt, oppaana Kimmo Saarinen ja Juha Jantunen
- 18.00 -20.00 Asiantuntijat vastaavat luontoaiheisiin kysymyksiin, asiantuntijoina: Kimmo Saarinen ja Juha Jantunen / Etelä-Karjalan Allergia- ja ympäristöseura (Hyönteiset, kasvit ja linnut), Kaakkois-Suomen Riistakeskuksen edustaja (riistalinnut ja -eläimet)

HUOM. KYSYMYKSIÄ VOI TOIMITTAA JO ETUKÄTEEN OSOITTEELLA:
info@creativekaiku.fi

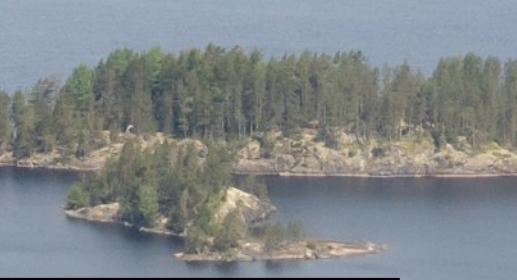
TAPAHTUMAAN VAPAA PÄÄSY! SEIKKAILU JA OPASTUKSET ILMAISHA!
HYÖNTEISHOTELIEN NIKKAROINNIN Pieni tarvikemaksu.
MUSEON PÄÄVYMAKUTU: ARIKSET 7 €, ALLE 18-V. ILMAISESI, ELÄKELÄISET JA OPISKELIJAT 5 €

JÄRJ. LUUMÄEN KUNTA, KOTKANIEMI, CREATIVEKAIKU KY, ETELÄ-KARJALAN ALLERGIA- JA YMPÄRISTÖINSTITUUTTI, KAAKKOIS-SUOMEN RIISTAKESKUS, LUUMÄEN 4H-YHDISTYS

Heinäkuussa osallistuimme Luumäen ja Ruokolahden luontopäiville.



Terve askel luontoon -hankkeessa kitkettiin jättipalsamia. Kimmo Saarinen, Tiina Vitikainen ja Ruusu Miettinen osallistuivat Joensuun talkoisiin. Kuva Anna Vuori.



Kesällä kasviretkeläisiä kuljetettiin myös Lappeenrannan historiallisilla paikoilla Rakuunamäellä ja Linnoituksessa. Ensimmäisen retken järjesti paikallinen luonnonsuojeluyhdistys ja toisen Etelä-Karjalan museo. Kuvat Salla Huuskonen.





Heinä-elokuussa Jyväskylän yliopiston tutkijoille kerättiin ampiainnäytteitä neljän kunnan alueelta Etelä-Karjalasta. Taipalsaaren Kurenniemessä hyönteispyydys kiinnosti lähitalon lapsia. Kesä oli harmillisen surkea ampiaille, mutta perhosille ja muille hyönteisille oluen, fariinisokerin ja hiivan sekoitus maistui hyvin! Kokeilkaapa kaljatuoppeja puihin!
Kuva Kimmo Saarinen.

Lieksan allergia- ja astmayhdistys retkeili Patvinsuolla ja Etelä-Karjalan yhdistys Lappeenrannan Hämmäauteensuolla. Kimmo Saarinen opasti molemmissa. Kuvat Kimmo Saarinen ja Pia Meriläinen.



Omien hoitokohteiden lisäksi Instituutti osallistui luonnonsuojeluyhdistyksen niityn hoitotalkoisiin Lappeenrannan Riihilahdessa (kuva) ja Anolassa.



Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutti



Kesän kynnyksellä ilmestyi instituutin tuorein opas perhosista kiinnostuneille, "100 suomalaista perhosta".

Tiesitkö, että vuonna 1990 julkaistu Suomen päiväperhoset -kirjamme palkittiin Tieto-Finlandialla? Sen tekijöistä olivat edelleen mukana Hannu Aarnio (kuvassa keskellä), Tari Haahtela ja Pekka Ojalainen.

Kuva Sari Pullinen, Joutseno-lehti